

Co všechno je člověk schopen udělat pro peníze

Tomáš Jirman
zdramatizoval
a režíruje
Gogola

JANA KNIŽÁTKOVÁ

Člen činohry Národního divadla moravskoslezského Tomáš Jirman se prosazuje i na režisérském postu. Poprvé si režii vyzkoušel na půdě Komorní scény Aréna, kde se nyní ve stejné roli představuje již počtvrté. K realizaci si tentokrát vybral Gogo-

rozhovor

lovu novelu Podobizna, kterou sám zdramatizoval. Premiéra je připravena na pondělí 7. června v 18.30 hodin.

? Co vás vedlo k výběru právě tohoto titulu?

! Gogol ve svém díle řeší sice problém z uměleckého světa, který však má rozhodně širší platnost. Otázky morálky a odpovědnosti se netýkají jen umělců. Problém, zda peníze jsou všechno, anebo existují jiné, vyšší hodnoty a jestli tím, že se ženeme za penězi, něco ztrácíme anebo to, co ztrácíme, nestojí za řeč a peníze vše vynahradí, se jistě týká i současné společnosti.

? A jak zní vaše odpověď na otázku priorit?

! Samozřejmě peníze jsou přímá věc. Ale peníze poctivě nabyté. Podobizna však řeší otázku, co se stane, když peníze nabývá člověk podvodem a neodevzdává za ně poctivou práci. Příběh pojednává o malíři, který chce být úspěšný a bohatý, a tak se zaprodá. A že zptisobů zaprodání existuje spousta, to víme všichni. Otázka zní, nakolik se všichni vědomky či nevědomky zaprodáváme a nakolik nás to poznamenává.

? Zkusil jste si režii i ve velkém divadle. V čem vidíte rozdíly a proč volíte raději malou scénu?

! Ano, ve velkém divadle jsem dělal pohádku. Ale výběr je jasný. Tam mě k tomu nepustí, protože jsem režisér-amatér. Navíc prostor v Aréně je pro mě i jako herce magický. Ale láká mě i změna a určitá dvojakost. Do velkého baráku přijde šest set lidí na jedno představení, tedy když se zadaří a lidi přijdou. Sem přijde šedesát diváků, takže musíme hrát desítkrát, aby to vyšlo nastejno. A dalším rozdílem je možnost kontaktu s divákem.

? Co znamená užší kontakt s diváky pro inscenátora? V čem je omezení a v čem přínos?

! Na malé scéně se třeba nedají dělat divadelní kašírky, které na velkém jevišti projdou. Když potřebujete do Radúze a Mahuleny

na scéně skálu, tak se vezme nějaká konstrukce, pletivo, potáhne se papírem, napatlá se to barvami a při správném osvětlení je iluze téměř dokonalá. Zatímco zdejší divák by poznal, že je to kašírka. A tak je to i s herectvím. Musí se volit jiné prostředky, bližší spíše civilnímu filmovému projevu. A také lze diváky přímo zatahovat do hry, protože mezi jevištěm a hledištěm není žádná hráz portálů a rampy.

? A zatažení do hry čeká diváky i u Podobizny?

! Ne, nechystáme žádnou agresivitu na diváky. Mám už jednu špatnou zkušenost. Dělal jsem tady Goldoniádu a Ilja Hylas navrhl krásnou scénu. Na zdi visely polštáře, na zemi byla velikánská duchna, všechno bylo bílé. Když s nápadem přišel, upozornil jsem ho, že diváci přicházejí do hlediště přes jeviště a duchna bude dávat na podpatcích činit určité nemalé potíže, což jim na náladě nepřidá. Ale on vymyslel, že diváci se v předsálí vyzují a nechají tam boty. V závěru hry, ve které tři nápadníci usilují o krásnou dívku, jeden vyhraje, protože přinese poklad. Tím byl pytel se všemi botami. A diváci si je měli rozebrat. Nápad se jim evidentně nezamlouval a tvářili se všelijak. Pak jsme to ještě vylepšili ušitím návleků, ale ani to nepomohlo. Stejně nefungoval ani další agresivní prvek, kterým byla polštářová bitva s diváky. Nevím, proč se to nepovedlo.

Tomáš Jirman (v pozadí) v inscenaci Krocení ženy (spolu s Daavidem Viktorou vlevo a Dušanem Škubalem vpravo).
Foto ARCHIV

? Jak byste se charakterizoval jako režisér? Jste manipulátor, uzurpátor, liberál ...

! Snažím se s lidmi nemanipulovat. Spíše je vybízím ke hře, protože to je záležitost, která mě

na divadle baví nejvíce. Je to vlastně taková výzva. Ostatně divadelnímu kusu se říká hra, my sami jsme herci. A když se vzájemná provokace podaří, vznikají velmi šťavnaté situace.

V závěru nabízí Podobizna jen plakátový apel

Jirmanova výpověď na Gogolovo téma

LADISLAV VRCHOVSKÝ

Komorní scéna Aréna uvedla 11. června premiéru hry Podobizna podle novely N. V. Gogola, v dramatinaci a režii Tomáše Jirmanova. Scénu navrhl Tomáš Volkmer, kostýmy Eva Kotková, hudbu napsal Nikos Engonidis,

recenze

pohybovou spolupráci poskytla Renáta Vynikalová.

Inscenace je spíše autorskou výpovědí realizátorů, inspirovanou tématem a některými obrazy novely, než jevištním prepisem Gogolova díla. To, že peníze získané v rozporu s obecně etickými principy „pocházejí od ďábla“, je historická zkušenost lidstva. Ruský autor toto téma zpracoval v geniální zkratce, jejíž literární forma je pro divadelní zpracování dosti obtížná. Snad právě proto se inscenační

tým včetně herců při jevištní práci vydal vlastní cestou.

Úvodní scéna z psychiatrické léčebny je inspirována pouze jednovětou zmínkou N. V. Gogola o šílenství hlavní postavy, malíře Čartkova, v závěru jeho života. Prostředí blázince je však jevištně atraktivní a režisér i herci se jím nechávají poněkud příliš unést. Režijně obtížné střídání prostředí (blázinec, Čartkovův nuzný byt, následně pak jeho honosná rezidence) řeší Tomáš Jirman plynulými přechody z obrazu do obrazu, což je vzhledem k přehlednosti a divákově orientaci místy tu lépe, tu hůře zvládnuto.

Málo využitá je druhá část literární předlohy, geneze vzniku „dábelského obrazu“, v inscenaci koncentrovaná do poněkud účelového posunu v postavě lékaře psychiatrické léčebny, syna malíře, který obraz nelidského lichváře namaloval. Také závěrečné gesto, zničení obrazu lichváře, je spíše vyjádřením touhy inscenátorů zničit zlo, bohužel jen v jednom z jeho projevů, než v jeho podstatě. Právě zde je nejslabší místo inscenace, která na rozdíl od varovného mementa Gogolovy předlohy o stálé přítomnosti nelidskosti mezi lidmi jde spí-

še směrem poněkud plakátového, byť srozumitelného mravního apelu. Celek místy trpí literárností (např. proklamovaná změna knížete místo jejího propracovanějšího hereckého vyjádření nebo závěrečná řeč lékaře). Větší plocha věnovaná charakteristikám jednotlivých postav a jejich životních osudů by v rovni hereckého vyjádření některá statictější místa inscenace učinila divácky atraktivnějšími a z hlediska závěrečného mementa účinnějšími.

Ze všech složek inscenace vyniká nejvíce hudba Nikose Engonidise, nádherně melodická i patřičně souznící s hlavními atmosférotvornými prvky. Propracované jsou kostýmy Evy Kotkové, úsporná a herecky provokativní je scéna Tomáše Volkmera. Z hereckých výkonů zaujme Pavel Cisořský střídmostí a maximální účinností projevu ve všech ztvárňovaných postavách, Lucie Finková v karikatuře šlechtické dcerunky a Dušan Škubal v monologu malíře Čartkova. Některé herecké pasáže u všech účinkujících však nesou místy známky křečovitosti, která je ve specifickém prostředí Komorní scény Aréna vždy hodně na očích.

V inscenaci se kromě jiných objeví i Dušan Škubal v roli malíře a Renáta Klemensová.
Foto JAN HAVLÍČEK